

ЄВРОПЕЙСЬКА ГЕОСТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ У ВИМІРІ ВІТЧИЗНЯНОГО КОНСЕРВАТИЗМУ (ЗА ПРАЦЯМИ В'ЯЧЕСЛАВА ЛИПІНСЬКОГО ТА СТЕПАНА ТОМАШІВСЬКОГО)

Shulga Marina. European geostrategy of Ukraine in dimension of the domestic conservatism (by papers of Vyacheslav Lypynskiy and Stepan Tomashivkiy).

The features of European geo-strategy of Ukraine as they were interpreted in the papers of representatives of national conservatism – Vyacheslav Lypynskiy and Stepan Tomashivkiy are thoroughly analysed in the article.

The conclusion is drawn about that both scientists connected the joining of Ukraine to the European community of the peoples with the projects of international cooperation initiated by Ukraine, which would provide political and economic converting of the eastern part of the European space and would be interesting for European countries and motivate Russia to balance foreign policy concerning Ukraine and internal democratic reforms.

V. Lypynskiy says that such a reformatting involves the implementation of Ukraine “active policy in the “Rus’ East”, which aims to create “a new configuration of the European East”. This configuration was created to exist as a “union of three Rus’ lands” (Ukraine, Russia and Belarus), in which Ukraine wasn’t a factor of “weakening of Rus”, but was a model of “classocratic” (to paraphrase in a modern manner – those that meet challenges of time) internal transformations.

S. Tomashivkiy analyses that reformatting of East-European space is impossible without warning “long-term immobility of the Black Sea”, which is not only a crucial determinant of geographic Ukrainian history, but also is the basis for the political development of the European East. This requires the revival of mediated role of Ukraine in dialogue between civilizations in general and in the international transport communications in particular.

Both scientists say that European direction of geostrategy of the Ukrainian state does not deny the appropriateness of the remaining vectors, but defines and specifies the tasks that must be addressed within them.

Keywords: Ukrainian conservatism, Vyacheslav Lypynskiy, “new configuration of the European East”, Stepan Tomashivkiy, the Black Sea as a basis for the political development of the European East.

Пресловута українська багатовекторність стала «притчею во язицех». І для тих, хто її заперечує, і для тих, хто її обстоює, вона лишається фактом, який визнається. А отже і фактом, який потребує осмислення. Що ж таке вектор у геополітиці? Всього лише напрям, у якому держава просуває свої інтереси на міжнародній арені. Це означає, що зовнішньополітичні кроки держави на тому чи іншому напрямі їх здійснення мають не заперечуватися як такі, а оцінюватися з точки зору її «життєвих інтересів». До останніх, як відомо, Ганс Моргентау свого часу відніс збереження фізичної, політичної і культурної цілісності держави [1, с. 79-80]. Відповідно геостратегія або стратегічне управління «життєвими інтересами»¹ держави «характеризує діяльність держави на міжнародній арені, спрямовану на створення, підтримку та посилення своєї могутності за рахунок отримання найбільш сприятливого просторового положення, що досягається за допомогою як військових, так і невійськових засобів» [3, с. 5]. А геостратегічний вектор окреслює (вказує) той чи інший простір, що може бути використаний державою як один із ресурсів реалізації своїх «життєвих інтересів»².

¹ У Реймона Арона, наприклад, «життєві інтереси» держави існують як одвічні цілі-завдання її зовнішньої політики. Це - прагнення вижити, прагнення безпеки і прагнення слави [2, с. 90-99].

² Розуміння вектора геополітики як орієнтації на ті чи інші суспільно-політичні цінності чи традиції, мабуть, пов'язане із термінологією Михайла Грушевського: «наша західна орієнтація», «кінець московської орієнтації», «орієнтація чорноморська» [4, с. 138-146]. Прив'язка до «орієнтації» є швидше політико-географічною, а не геополітичною. Як зазначав свого часу німецький геополітик Отто Шефер: «Політична географія розкриває картину того, як простір впливає на державу і, якщо так можна сказати, поглинає її. На відміну від цього геополітика вивчає питання про те, як держава долає умови і закони простору й змушує його служити наміченим цілям» [Цит. за: 5, с. 25]. Вектор у геополітиці - це не стільки орієнтація держави на ту чи іншу просторову одиницю, скільки її оцінка з точки зору власних «життєвих інтересів» на предмет використання як «знаряддя та провідника» цих інтересів [Див. детальніше: 6].

Крім того, в сучасному взаємопов'язаному ³постбіполярному світі, де глобалізаційні процеси дедалі більше набувають ознак геополітичних – таких, що безпосередньо впливають на зовнішньополітичну діяльність держав, а бінарні визначення втрачають сенс, бо «народи світу залучаються до єдиного світового суспільства, глобального суспільства» [Див.: 7, с. 73], геостратегія має виходити з того, що напрями діяльності держави на міжнародній арені не стільки виключають один одного, скільки обумовлюють і певною мірою оптимізують та посилюють один одного, забезпечуючи тим самим невинне і послідовне нарощування державою своєї міжнародної ваги та авторитету. Таку багатовекторність можна розглядати як одну із умов реалізації «життєвих інтересів» держави. Про таку багатовекторність фактично йдеться у Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», де до засад зовнішньої політики нашої держави віднесено «забезпечення національних інтересів і безпеки України шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права»; «використання міжнародного потенціалу для утвердження і розвитку України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави, її сталого економічного розвитку»; «підтримка розвитку торговельно-економічного, науково-технічного та інвестиційного співробітництва України з іноземними державами на засадах взаємної вигоди» [8, Стаття 11].

Однак слід враховувати той нюанс, що вектори геостратегії будь-якої держави за своєю пріоритетністю та значущістю для її «життєвих інтересів» можуть бути рівноцінними лише у випадку, коли держава визнана міжнародною спільнотою (а не лише позиціонує себе такою) як деякий центр (комунікаційний, фінансовий, торгово-економічний, безпековий, цивілізаційний, ідейно-культурний тощо), в полі тяжіння якого перебувають (і погоджуються перебувати) решта держав.

Якщо ж держава свідомо покладає лише один вектор своєї геостратегії в основу стратегії власного історичного розвитку, то решта напрямів її діяльності на міжнародній арені мають такий вектор посилювати і усталювати, а не заперечуватися і відкидатися загалом. Відповідно, завдання, що вирішуються у межах цих напрямів, мають сприяти послідовному утвердженню пріоритетного геостратегічного вектора. В будь-якому випадку вектори геостратегії мають бути пов'язані між собою, а не існувати у вигляді безсистемно здійснюваних кроків держави на міжнародній арені, що суперечать й інколи навіть виключають один одного.

Україна своїм пріоритетним геостратегічним вектором проголосила інтеграцію «в європейський політичний, економічний, правовий простір із метою набуття членства в Європейському Союзі» [8, Стаття 11]. Тим самим ЄС визнано тією просторовою одиницею, яка найбільш відповідає «життєвим інтересам» української держави. Тому саме як «європейська позаблокова держава» [8, Стаття 11] Україна «прагне співробітництва з усіма зацікавленими партнерами, уникаючи залежності від окремих держав, груп держав чи міжнародних структур» [8, Стаття 11]. Звідси – «пріоритетність участі у вдосконаленні та розвитку європейської системи колективної безпеки, продовження конструктивного партнерства з Організацією Північноатлантичного договору та іншими військово-політичними блоками з усіх питань, що становлять взаємний інтерес» [8, Стаття 11].

Зв'язок європейського та решти векторів української геостратегії зафіксовано у Законі «Про основи національної безпеки України», де серед основних напрямів державної політики з питань національної безпеки зазначається «забезпечення повноправної участі України в загальноєвропейській та регіональних системах колективної безпеки, набуття членства в Європейському Союзі при збереженні добросусідських відносин і стратегічного партнерства з Російською Федерацією, іншими країнами Співдружності Незалежних Держав, а також з іншими державами світу» [9, Стаття 8].

³ Саму глобалістику інколи пов'язують із визнанням виникаючої цілісності людського буття. Причому сама ця цілісність мислиться не як деяка єдина сутність (скажімо, системи цінностей) чи сума багатьох таких сутностей, а як сукупність взаємозалежних сутностей. В цьому сенсі глобалістичність, наприклад Роландом Робертсоном, розглядається «як взаємопроникнення географічно відмінних «цивілізацій» [7, с. 51].

Відповідно, українська геостратегія має, з одного боку, підпорядковуватися своєму європейському вектору як пріоритетному, а з іншого – не зводиться виключно до нього, а забезпечувати існування решти напрямів свого здійснення як таких, що внутрішньо і необхідно пов'язані із завданням «набуття членства в Європейському Союзі». На перший погляд це задача не піддається розв'язанню, тому що, скажімо, в традиційній для російської політичної свідомості геополітичній концепції євразійства Україна – це природна невід'ємна складова російського геополітичного простору як в його класичному розумінні (територія), так і в його сучасній інтерпретації (економічний, соціокультурний, інформаційний простір). Однак вироблення геостратегії, як зазначає українська дослідниця С. Василенко, передбачає знання історії формування традиційних векторів своєї національної геополітики, аналіз набутого досвіду та історичних уроків [10, с. 65]. Інакше кажучи, інтегруючи в собі просторові імперативи діяльності держави на міжнародній арені, геостратегія передбачає врахування історичної ретроспективи, пов'язаної у першу чергу із різним ступенем освоєння різних видів простору людиною [3, с. 8].

В історії української політичної думки існувала спроба осмислити необхідний внутрішній зв'язок векторів української геостратегії за домінування в структурі останньої європейського напрямку діяльності України на міжнародній арені. Мова йде про представників вітчизняного консерватизму Вячеслава Липинського та Степана Томашівського. У першого просування України до спілки європейських народів пов'язується із завданням розбудови рівноправних і добросусідських відносин із Росією. У другого – із завданням «освоєння Чорного моря». Всі три вектори – європейський, євразійський (в першу чергу стосунки із Росією) та чорноморський – розглядаються вченими крізь призму «життєвих інтересів» України: здобуття державної незалежності, збереження державного суверенітету і територіальної цілісності, в тому числі й попередження автономізації за етнічною ознакою окремих регіонів.

Так, В. Липинський у своїх «Листах до братів-хліборобів» підкреслює важливість для майбутнього України не лише визволення її з-під гніту Москви та побудову «розумної і свідомої себе» держави, а й налагодження добросусідських стосунків із Росією. Вирішуючи це завдання, слід враховувати основну різницю між Україною і Москвою. Вона, на думку вченого, стосується не культурно-національних ознак та соціальних гасел, а політичного устрою (класократичного в Україні й охлократичного в Росії), – методу організації правлячої верстви, взаємовідносин держави і громадянства. «І тільки опираючись на цю різницю політичну, тільки під політичними, а не під культурно-національними чи соціальними гаслами, можна від Москви відділити Київ, і можна в окремій Державі Українській перетворити малоруське плем'я в Українську націю» [11, с. XXV].

Відповідно у своїх стосунках з Росією Україні слід акцентувати не стільки виключну підпорядкованість Росії східним культурним впливам, скільки негативні риси існуючої в ній охлократичної системи, що уособлені «російськими кочовими кибитками», «державою кочівників», «державою юрби», «нерозривною сполученістю між собою сили меча і авторитету моралі», «відсутністю територіального патріотизму», «ірраціональним хотінням експансії, поширення влади свого табору на інші території», «підбиванням інших націй під свою віру, під руку своєї кочової державної організації» тощо. До уваги має бути прийняте й те, що Росія, на відміну від подібної їй за методом організації охлократичної Франції є ще й доволі примітивною охлократією. «Розпорошені і позбавлені органічних сполучень пасивні різномовні маси зв'язані в ній чисто механічно в одну державну цілісність, яка держиться силою, авторитетом і терором безкласового, матеріально не продукуючого, бюрократично-військово-духовного охлократичного державного апарату» [11, с. 317].

Примітивність охлократичних порядків пояснюється тим, що своїм витоком вони мають русифікацію татарського державного апарату, з якої пізніше і виросла вся Росія. За допомогою цього апарату була винищена свого часу московська боярська класократія та механічно прилучені до нового московського державного центру старі руські землі – «во ім'я Руси і при винищенню Руси» [11, с. 319]. Отож головна різниця між українцями і тими,

кого вони називають москалями, робить висновок В. Липинський, полягає у тому, що в Росії кочові монгольські елементи отримали рішучу перемогу над елементами осілими і хліборобськими [11, с. 173]. З огляду на те, що єдиним і серйозним ворогом для України є «зорований всеросійський кочівник» та враховуючи прагнення самих великоруських «осілих і хліборобських елементів» скинути безнаціональний кочовий державний прес, Україна має прагнути внутрішніх перетворень в Росії, вбачаючи в них не лише запоруку свого майбутнього в якості незалежної держави, а й «єдиний шлях до великої будучини нашого Європейського Сходу» [11, с. 174].

Така «велика будучність», згідно з В. Липинським, пов'язана зі здатністю України утворити політичний союз з Росією і Білоруссю – «союз трьох Русей» – за умови ствердження останніх в якості національних класократичних держав. Перше місце в цьому союзі має зайняти Україна, оскільки дух Української Нації, її джерела і зародки не є охлократичними, а Козаччина, з якої вона виникла, саме класократичну культуру поклала в основу української держави. «Реальна, а не літературна окремішність українська, чи то в Галицько-Володимирській державі, чи державі Литовсько-Руській, чи за Гетьмана Богдана Хмельницького, чи за Гетьмана Павла Скоропадського, в'яжеться так само неминуче з боротьбою проти охлократії» [11, с. 323].

Оскільки саме Росія є типовою представницею охлократичної організації суспільно-політичного життя, то Україна може забезпечити собі незалежне державно-національне існування лише за умови активної політики в справах «Руського Сходу», змістом якої має стати виконання Україною ролі авангарду в органічному класократичному відродженні останнього. Україна, підкреслює В. Липинський, як окрема незалежна національна держава, мусить або загинути, або стати на чолі органічного і національного відродження всіх трьох Русей, їх героїчного намагання скинути з себе «смердюче ярмо східних кочових охлократичних орд» [11, с. 327].

«І навіть всякі т. зв. «міжнародні комбінації» Україна зможе повернути собі на користь тільки тоді, коли вона в питаннях «Руського Сходу» буде чинником позитивним, будуючим, а не негативним і руйнуючим: коли органічне, класократичне і національне відродження трьох Русей (в якому Україна має всі дані зайняти перше місце) зміцнить їх спільну союзню силу, а не ослабить цю силу в порівнянні з тією минулою «всеросійською» формою їх охлократичної і механічної «неділимості», яку вони – з великою шкодою для себе – були досі витворили» [11, с. 329]. Україна ж як чинник, призначений для «ослаблення Русі», вважає вчений, може фігурувати лише в літературних мріях чи утопічних комбінаціях «хитрих дипломатів» від західної демократії [11, с. 329].

Усвідомлення Україною свого завдання в справах «Руського Сходу» та розуміння нею підстав створення політичного союзу з Білоруссю та Росією дозволяє уникнути помилок під час творення нею добросусідських взаємин з Росією в умовах, коли та ще не перебудувала своє політичне життя на засадах класократії. Однією такою помилкою є «війна з Москвою», яка завжди розбиває українське громадянство на дві ворогуючі між собою частини: українські низи, які не хочуть і ніколи не будуть хотіти воювати з Москвою та українотворчі верхи, які через ненависть до Москви і без підтримки низів приречені «потопати» на Заході попри те, що саме з нього вони вийшли культурно чи, навіть, фізично.

Ще однією помилкою В. Липинський вважає покладання надії на «московську поміч» у справі відрізання Україною «пуповиння від своєї матері: Заходу і Польщі», необхідність якого диктується тим, що останні уособлюють демократичний спосіб влаштування політичного життя суспільства на протигагу класократичному, що є природним для України. Москва, застерігає вчений, ніколи і ні за яких умов не надасть своєї допомоги Україні проти Польщі для того, щоб створити Україну. Натомість вона завжди допоможе Україні побороти Польщу з тим, щоб одночасно знищити і Україну [11, с. XXV].

Україна тому має бути досить розбірливою у виборі своїх закордонних союзників, адже її географічне положення між Москвою та Польщею, – представниками двох різних цивілізацій (цивілізації степу та цивілізації плугу) та двох діаметрально протилежних методів організації

влади (охлократії і демократії), час від часу обертається поділом її провідної верстви «на дві взаємно собі ворожі, себе взаємно навіть не розуміючі і себе взаємно, не тільки політично, але й національно, винищуючі частини: москвофільську та полонофільську» [11, с. 440]. Внаслідок цього боротьба між Москвою та Польщею (і, ширше, Заходом) ведеться на Українській Землі силами місцевої розбитої провідної верстви, а Україна перетворюється із суб'єкта на об'єкт, стаючи безвладним м'ячем, що його кидають одна в одну Москва і Польща. «Одсепаруватись від Польщі, але так, щоб не утопитись в руським морі – ось проблем, остаточного розв'язання якого не знайшло українство протягом тисячі літ» [11, с. XXV].

Вирішення цього завдання, на думку В. Липинського, потребує від України виваженої внутрішньої політики, яка повинна враховувати значні культурні відмінності, що мають місце між її поодинокими краями: між Східною (Візантійсько-Московською) і Західною (Римсько-Польською) Україною, між Лівобережною Гетьманщиною і Слобожанщиною, Правобережжям, Запорозькими землями, Кубанню, Галичиною, Буковиною, Закарпатською Руссю і Кримом. «Різні модні тепер у нас спроби механістичного об'єднання України при допомозі «соборних», словесних декламацій тільки підкреслюють ці різниці і кінчаться збільшенням взаємного недовір'я і взаємного непорозуміння» [11, с. 422].

Для «отсепарування» від Польщі за одночасного протистояння «руському морю» Україні потрібні не «дражливі емоції», а ясно окреслена ідея, яка б згуртувала «всі сили розуму та волі» усіх українських країв з одного боку, і дозволила б Україні позбутися ролі додатку, який час від часу використовується Москвою і Польщею в якості політичної інтриги, – з іншого. Тому не «грою на серцях», а єдино ідеєю перебудови Європейського Сходу на засадах класократії має керуватися Україна в своїх стосунках із Росією, доки та не ствердить класократію в якості принципу організації свого суспільно-політичного життя. «А чи ці братні нації не зможуть жити кожна в своїй власній національній державі, в тіснім союзі і згоді між собою тоді, коли це будуть держави хліборобські, а не – як дотеперішня Росія – держави кочові, завойовницькі?» [11, с. 174].

Таким чином, налагодження добросусідських стосунків між Україною та Росією, згідно із В. Липинським, залежить, по-перше, від перебудови останньої на класократичних засадах та активної зовнішньої політики України в питаннях «Руського Сходу», підпорядкованої категоричному імперативу створення політичного союзу з Білоруссю та Росією. По-друге, від вмілої внутрішньої геополітики в самій Україні, а також від здатності останньої виробити чітке бачення «єдиного шляху до великої будучини нашого Європейського Сходу», бачення, яке водночас забезпечить внутрішньополітичну єдність різнорідних у культурному відношенні українських країв. Як бачимо, чітко окреслені завдання на євразійському напрямі української геостратегії є запорукою як ініційованого Україною перетворення Європейського Сходу на засадах класократії, так й ефективної внутрішньої геополітики в самій Україні.

На думку Степана Томашівського, Степ, Польща і Московщина – це трикутник історично-політичного розвитку України [12, с. 12]. Причому вирішальна роль у цьому трикутнику належить північно-західній його частині, адже саме тут виникла перша українська національна держава – Галицько-Волинське князівство. Це, по-перше, вберегло Україну від передчасного поневолення і асиміляції з боку Польщі, і по-друге, забезпечило доступ західноєвропейської культури на українські терени.

Водночас планетарне положення України вирішене Чорним морем, яке цим способом стає географічною, політичною і господарською основою української землі. Не випадково з-поміж різних племен, які напливали на береги Чорного моря з усіх сторін світу, лише одному українському племені вдалося перетравити всі політичні й переселенські бурі. Та після тяжких зусиль і витрат здобути Чорноморські береги й надати цілій Україні загалом одноцільний етнічний характер [12, с. 7].

Доля Чорного моря є передумовою розвитку цілої України, а тому його континентальний характер і потенційна замкнутість стали причиною лиховісної залежності його значення від тієї сили, яка володіла його воротами – Босфором і Геллеспонтом. Оскільки Україна значною

частиною своєї річкової системи пов'язана із Чорним морем, то історично вона поділяє його долину. Тому історію України не можна зрозуміти без урахування факту «довгострокової мертвоти Чорного моря». Саме цим фактом, вважає С. Томашівський, і пояснюється те, що історично-політичне і культурне життя України не трималося постійно головної артерії української землі – Дніпра, а зосереджувалося час від часу у просторі, окресленому балтійським стоком [12, с. 2]. Саме цей факт зумовлює відсутність в образі української політичної історії «прикмет органічності»: «одна доба наступає по одній, не як поступневі розвоєві форми політичного й господарського життя, тільки як результат зверхніх механічних і випадкових сил» [12, с. 14].

С. Томашівський відзначає вирішальну роль «чорноморських віків» в українській історії. Найдавніший період цієї історії – «14-віковий простір часу, що є передісторією українського народу» може бути названий чорноморським. Чорне море саме по собі «творить підставу тодішнього політичного і культурного життя», а чорноморський період історії України є «першим актом в історії північних stokів Чорного моря», який «виявляє з себе пряму протилежність всьому тому процесові на Україні, який ми звичайно розуміємо під назвою тисячолітньої історії українського народу» [12, с. 12]. Лише в цей період, згідно із С. Томашівським, культурне життя України «осереджувалося на берегах Чорного моря», в подальшому ж роль «найстаршої сцени політичного розвитку України» відіграла її північно-західна частина: «культурні сили йшли з північного заходу і з полудня, доки полуднева не лягла цілком в руїнах, оставляючи першій весь тягар боротьби» [12, с. 10].

Отже, зависновком С. Томашівського, Чорне море – це вирішальна географічна детермінанта української історії. Історична завіса, пише він, вперше піднялася над українськими землями з Півдня і тим самим «наперед відслонила» їх підставу. «Завіса історичної темряви на українських землях почала підніматися вперше від південних країв, від чорноморських берегів, себто з боку, який був найближче великим культурним огнищем старинного світу: Месопотамії, Сирії, Єгипту і Греції» [12, с. 13]. Із часом ця завіса піднімалася дедалі вище, виводячи на сцену простори, які лежали далі на північ, доки й північні краї не потрапили у світло історичного пізнання. Це, в свою чергу, остаточно долучило Україну до круговороту всесвітніх подій. Водночас в історичному житті України відбулася «основна переміна історичного амфітеатру». «Глядач не дивиться більше на сцену з боку Чорного моря, тільки зі становища західної і середньої Європи: починається новий акт драми, а сцена у ньому відкривається і поширюється в напрямі протилежному до першого – з північного заходу до південного сходу – доки не обняла тих частин України, які почали були виринати перед 24 віками, себто північних берегів Чорного моря» [12, с. 13]. Історія України, підсумовує С. Томашівський, є історією повернення до власного джерела – берегів Чорного моря. В інстинктивному відчутті потреби такого повернення, зазначає дослідник, лежать початки козацької ідеї.

Тісний зв'язок історії України з політичною історією Чорного моря зумовлює посередницьку роль України в системі світових комунікацій. Врізаючись глибоко у континент та відділяючи колись більш культурні краї на півдні від менш розвинутих на півночі, Чорне море, пише С. Томашівський, дуже рано стає посередником цивілізацій та основою політичного розвитку європейського Сходу. Скажімо, грецькі колонії на Чорномор'ї мали важливе значення для його політичної і культурної історії завдяки своєму торговельно-господарському та культурному посередництву. Сьогодні, зазначає С. Томашівський, Чорне море також утворює культурну межу, однак роль північних та південних країв змінена: шлях, яким прямує сучасна культура йде з півночі і заходу на південь і схід. «В цім новім історичнім характері виступає Чорне море щойно на наших очах, кладучи нову основу під новий культурний і політичний розвиток України» [12, с. 13].

Отже, згідно із С. Томашівським, лише Чорне море може забезпечити спадкоємність української історії, внутрішню єдність її окремих етапів, «одноцільний етнічний характер» України. А, будучи ще й основою політичного розвитку східноєвропейського простору, Чорне

море «вказує» Україні найкоротший шлях до європейської федерації – шлях економічного, культурного і політичного співробітництва з народами Чорного моря.

Варто зазначити, що ряд українських вчених наголошують на нагальності для сучасної України формування «південного вектора» своєї євроінтеграційної стратегії [Див.: 13, с. 5-6, 84-90]. Згадувана вище С. Василенко розглядає концепції чорноморської орієнтації України як можливе джерело аргументів на користь саме європейського вибору України, аналізуючи їх основні положення в руслі з'ясування шляхів оптимізації інтеграції України до Європейського Союзу. На думку дослідниці, чорноморська орієнтація за умови її послідовного проведення сучасною українською державою, дозволяє використати всі переваги регіонального співробітництва, оскільки сприяє налагодженню взаємовигідної співпраці з країнами чорноморського басейну, плідній діяльності таких міждержавних утворень, як ОЧЕС, ГУУАМ, Балтійсько-Чорноморське співробітництво, підвищенню ролі України як активного регіонального лідера [14, с. 6]. Саме тому чорноморська орієнтація має розглядатися як важлива складова української геополітики, спрямована на реалізацію процесу входження України до інтегрованої Європи через систему як регіональних об'єднань і структур, так і міжнародних транспортних коридорів [15, с. 7, 24].

Ю. Кочубей зазначає, що «чорноморська орієнтація» лишається актуальною для нашої країни і не вступає в суперечність з українською європейськістю й «ніяким чином не означає відмову від взаємно корисних рівноправних стосунків з іншими країнами – на Заході і Сході» [16, с. 501]. Орієнтація на вісь Північ-Південь (або Балтика і Середземномор'я) допоможе Україні у розв'язанні питання диверсифікації джерел надходження енергоносіїв та забезпечить участь української держави у творенні європейської системи колективної безпеки. Зважаючи на це, ми маємо «прикласти наші сили на широкому полі науки, що називається сходознавством, яка включає й «Південнознавство» [16, с. 501].

На думку О. Коппель, активна політика України на південному сході як самостійному напрямі була б здатна не лише певною мірою збалансувати відносини України у площині Схід-Захід, надаючи їм форму реальної багатовекторності (а не альтернативності), але й сприяти консолідації українського суспільства навколо ідеї української державності [17, с. 36].

Таким чином, і у В. Липинського, і у С. Томашівського, входження України до спілки європейських народів не стільки є суто статистичним (ще один учасник), скільки пов'язане із ініціюванням Україною таких проектів міжнародної співпраці, які передбачали б переформатування східної частини європейського простору і були б цікавими для європейських держав та мотивували б Росію як до виваженої зовнішньої політики стосовно України, так і до внутрішніх демократичних перетворень. У В. Липинського таке переформатування передбачає реалізацію Україною «активної політики в справах «Руського Сходу», що націлена на створення «нової конфігурації Європейського Сходу». Європейський вектор української геостратегії пов'язується, тим самим, із євразійським («союз трьох Русей» може існувати й у вигляді спільних із РФ та країнами СНД економічно вигідних проектів).

На думку С. Томашівського, переформатування східноєвропейського простору неможливе без попередження «довгострокової мертвоти Чорного моря», що є основою політичного розвитку Європейського Сходу. Це, в свою чергу, потребує відродження посередницької ролі України в системі міжнародних транспортних комунікацій⁴. Європейський вектор української геостратегії пов'язується, тим самим, із чорноморським.

Як висновок зазначимо, що і у В. Липинського, і у С. Томашівського європейський напрям геостратегії української держави не заперечує доцільності решти векторів, а визначає і конкретизує завдання, що мають вирішуватися у їх межах. Більш того, європейський вектор як пріоритетний в структурі української геостратегії – за рахунок поєднання його із євразійським (північно-східним) та чорноморським (південно-східним) – отримує вимір «Південь-Північ», що, як зауважує С. Томашівський, властиво початку української історії. Або

⁴І не лише транспортних. Як впливає із міркувань С. Томашівського, міжцивілізаційний діалог Півночі і Півдня, а також Заходу і Сходу не може відбутися без активної посередницької участі у ньому України.

ж – вимір «Північ-Південь», що означає повернення історії України до «власного джерела – берегів Чорного моря».

Вимір, який, згідно із Ю. Липою, попри чергування півночі і півдня як пересування центрів української духовності і державності вздовж українських річок по лінії північ-південь, є головною тенденцією життя України і визначальним чинником формування її культури і державності. Натомість, акцентування дилеми «Схід-Захід» означає для України нищення її державності, власного характеру і духовності: «Прикладімо «схід-захід» до українського релігійного життя і будемо мати релігійну війну; прикладімо «схід-захід» до політичних орієнтацій – і будемо мати вдячне поле до попису чужих агентів; прикладімо неуцьку форму «народу-бастарду» до окреслення українського характеру – і будемо мати джерело українського поразенства, а не відчуття серединності» [18, с. 236].

Лише узгодивши вектори своєї геостратегії (а не відкинувши деякі з них як такі) з огляду на пріоритетність завдання інтеграції в європейський політичний, економічний, правовий простір, українська держава може забезпечити реалізацію своїх «життєвих інтересів» – зберегти свою «фізичну, політичну і культурну цілісність» (Г. Моргентау) або ж реалізувати «прагнення вижити, прагнення безпеки і прагнення слави» (Р. Арон).

1. *Савранская С.* Американские политологические и политические подходы к понятию «национальный интерес» / С. Савранская // Национальные интересы: теория и практика : сб. статей / [под ред. Э. А. Позднякова]. – М. : ИМЭМО, 1991. – С. 75–103.

2. *Арон Р.* Мир і війна між націями / Р. Арон ; [пер. з фр.]. – К. : МП «Юніверс», 2000. – 688 с.

3. *Юрченко С. В.* Геостратегические императивы во внешнеполитической традиции США (от первых поселений до Второй мировой войны) / Юрченко С. В. – Севастополь : Флот України, 2001. – 76 с.

4. *Грушевський М.* Хто такі українці і чого вони хочуть / М. Грушевський. – К. : Т-во «Знання» України, 1991. – 240 с.

5. *Тихонравов Ю. В.* Геополитика : [учеб. пособие] / Тихонравов Ю. В. – М. : ЗАО «Бизнес-школа Интел-Синтез», 1998. – 368 с.

6. *Цымбурский В. Л.* Геополитика как мировидение и род занятий / В. Л. Цымбурский // Полис. – 1999. – № 4. – С. 7–28.

7. *Глобальні модерності* / [за ред. М. Фезерстоуна, С. Леша, Р. Робертсона ; пер. з англ. Т. Цимбала]. – К. : Ніка-Центр, 2008. – 400 с.

8. *Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики»* від 01 липня 2010 р. № 2411-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.

9. *Закон України «Про основи національної безпеки»* (із змінами, внесеними згідно із Законами № 3200-IV від 15 грудня 2005 р. та № 2411-VI від 01 липня 2010 р.) [Електронний ресурс] – Режим доступу :

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

10. *Василенко С.* Геополітичні концепції і українська геополітика / С. Василенко // Сучасна українська політика: Політики і політологи про неї / [редкол.: М. Михальченко, В. Андрущенко, Ф. Рудич]. – К. : Укр. академія політичних наук, Ін-т політичних і етнографічних досліджень НАН України, 2000. – Вип. 2. – С. 63–73.

11. *Липинський В.* Листи до братів-хліборобів: Про ідею і організацію українського монархізму / В. Липинський // Повне зібрання творів, архів, студії : в ___ т. / Інститут східноєвропейських досліджень НАН України. – К. : Філадельфія, _____–_____. –

Т. 6. – Кн. 1. – 1995. – 471 с.

12. *Томашівський С.* Історія України: старинні і середні віки / С. Томашівський. – Мюнхен, 1948. – 134 с.

13. «Південний вектор» євроінтеграційної стратегії України : зб. статей / [за ред. ___]. – К. : ГО «Севастопольський форум», 2006. – 204 с.
14. *Василенко С. Д.* Україна: геополітичні виміри в загальноєвропейському процесі / Василенко С. Д. – Одеса : ОДМА, 2003. – 208 с.
15. *Василенко С. Д.* Геополітичні виміри України в загальноєвропейському процесі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора політ. наук : 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / С. Д. Василенко. – К., 2002. – 35 с.
16. *Кочубей Ю.* «Чорноморська орієнтація» – геополітична доктрина: історія і сучасність / Ю. Кочубей // Україна-Туреччина: минуле, сучасне та майбутнє : зб. наук. праць / [упоряд. Ф. П. Туранли]. – К. : Денеб, 2004. – С. 494–501.
17. *Коппель Е. А.* Некоторые аспекты отношений между Украиной и Ираном в сфере безопасности / Е. А. Коппель // Україна та Іран: минуле, сьогодення і майбутнє. – К. : Ін-т міжнародних відносин, 2003. – С. 24–39.
18. *Липа Ю.* Призначення України / Ю. Липа // Дніпро: Щомісячник Українського фонду культури. – К., 1997. – № 11–12. – С. ____–____.